

Gondolatok a finn passzívumról

KERESZTES László

A gondolatok már több mint egy évtizede érlelődtek bennem. Közben sokan mások is foglalkoztak a kérdéssel: finn anyanyelvű és idegenajkú kutatók egyaránt vizsgálták a passzívumnak nevezett igealakokat történeti, általános nyelvészeti, tipológiai, kontrasztív stb. megközelítésben. Jómagam csak most vettem a bátorságot, hogy magyar nézőpontból közreadjam gondolataimat.

A finn passzívum eredete és sajátosságai

Ha a cselekvő személyét, az ágenst valamilyen okból a beszélő nem kívánja megemlíteni, általános alanyt használ. A különböző nyelvekben legtöbbször egyes vagy többes szám 3. személy fejez ki általános alanyú cselekvést, ritkábban azonban – az egyes szám. 1. személy kivételével – állhat bármely más igealak is (vö. pl. Rácz 1991, 235–236). Természetesen a finnben is megvannak ugyanezek a lehetőségek (Keresztes 1995, 39–59), ezenkívül azonban kialakult egy sajátos hiányos paradigmájú ragozás: a passzívum (*passiivi*), amely gyakran igen alkalmas a cselekvőnek, az ágensnek a fókuszból való eltávolítására, defokuszálására (Tommola 1993, 47).

A finn hiányos paradigmájú, egyszemélyes vagy személytelen passzívum (*passivum unipersonale* vagy *impersonale*) történetileg nem vezethető vissza távolabbi múltra, mint a kései közfinn korszak (*myöhäiskantasuomi*). A mai passzív formák cselekvő alakokra mennek vissza, amelyek kifejezték az alany személyét és számát. A passzívum *-t- ~ -tt-* jelét illetően megoszlanak a vélemények: eredetileg vagy kauzatív képző volt (vö. Blomstedt 1872, 284–293; Ojan-suu 1909, 103–104; kezdetben Setälä 1915, 129–139; Kettunen 1915, 107–112), vagy pedig reflexív képzőre megy vissza, amely a 3. személy **-sen* ragjával együtt a visszaható jelentéssel rokon mediális jelentést vett fel (vö. később Setälä 1916, 62–64). A mediális

ragozás teljes volt, s az egyes szám 3. személyű alak az észtbén és a finnben azután vált személytelenné, miután kiszorult a mediális paradigmából (Posti 1961, 365; Hakulinen 1979, 239–243; Lehtinen 1984, 45). S miután az eredeti alany a mondatban új funkcióba került, a finít igealak alanytalanná, személytelenné vált (Ikola 1959, 41–43). Más kérdés, vajon lehet-e számolni orosz hatással a mediopasszív alak kialakulásában (Posti 1980), vagy pedig közfinn különnyelvi fejleményről van-e szó (Lehtinen 1984, 41).

A magyarországi finn nyelvtanokban és nyelvkönyvekben például az aktív és a passzív ragozás külön alaktani kategóriaként szerepel, s a táblázatok, ábrázolások a külföldiek számára is könnyen áttekinthető paradigmákat mutatnak be (vö. pl. Papp 1957, 281–294; Mikola 1961, 66–70; Keresztes 1990, 200). Noha a passzív alakok nem kapcsolhatók személyekhez, a nyelvtanok gyakorlati szempontokból egyes szám 3. személynek jelenítik meg. Az *ovi avattiin* 'az ajtót kinyitották' kifejezésben az ajtót csakis valamely élő személy nyithatta ki, míg az *ovi aukesi/aukeni/avautui* 'az ajtó kinyílt' esetében élettelen alanyra (pl. 'szél, huzat') lehet gondolni (vö. Setälä–Sademiemi 1966, 96–97; Penttilä 1957, 470–472; Hakulinen 1979, 555). A passzívum finít alakjai eredetileg egyes szám 3. személyű alakok voltak, amelyeket alanytalanul kezdtek használni, mint ahogyan a cselekvő egyes szám 3. személyt ma is használják (Hakulinen 1979, 557). Az egyes szám 3. személyre formális kritériumok is utalnak: egyrészt a *-Vn* személyrag (vö. az imperativus egyes szám 3. személyét: *istukoon, älköön*), valamint a tagadó ragozásban használatos *ei, älköön* segédige. A nyelvtanulásban a passzív igealakok egyes szám 3. személyűnek tekintése könnyebbséget jelent, a tanulók könnyebben tudják kezelni a kétféle paradigmát. Bizonyos esetekben ugyanis a passzívum felcserélhető egyes szám 3. személyű cselekvő igealakokkal, anélkül, hogy a jelentéskülönbség – legalábbis egy kezdő vagy középhasaladó magyar nyelvtanuló számára – kiderülne, pl. *Saunasta voidaan käydä uimassa niin monta kertaa kuin halutaan.* > *Saunasta voi käydä uimassa niin monta kertaa kuin haluaa.* 'A szaunából annyiszor mehet az ember úszni, amennyiszer tetszik.' Az ilyen transzformáció természetesnek tűnik, minthogy genérikus (nem-specifikus) személy gyanánt a finnben pusztán egyes szám 3. személy használatos, személyes névmási alany nélkül, míg a passzívum jele a felszíni szerkezet alanyának teljes hiányát jelenti (vö. Hakulinen–Karlsson 1979, 73). A finn passzív-

vum azonban valójában nem 3. személyű, mint ahogy egyes vagy többes számra sem utal egyértelműen, hanem olyan 4. személyről van inkább szó, amelyben a numerus oppozíciója megszűnt (Tuomikoski 1971, 151; Hakulinen–Karlsson 1979, 255). Szerintem az ilyen igealak leírására találóbbr lenne a „nulladik személy” (0. persoona) terminus. A passzívum morféájának disztribúciója mindenestre két karakterrel jellemezhető: [+inhimillinen, –definiittinen], azaz [+emberi, –határozott] (Hakulinen–Karlsson 1979, 255). Ehhez még hozzátehető a [+gruppenbestimmt, +Plural] karakter is (vö. Schlachter 1985, 140).

Ezeknek a karaktereknek hangsúlyozására a finn passzívumot találóbbr inkább lehetne indefinítnak („indefiniitti”) nevezni (vö. Shore 1986). Tény, hogy a szóban forgó igealak nem hasonlítható a legtöbb indoeurópai nyelv passzívumához, funkcióját tekintve átmenetet képvisel az aktív flexió és a deriváció között (Kangasmaa–Minn 1980, 57–70). Az ágens nélküli finn passzívumot Tommola szuppresszívumnak („suppressiivi”) tekinti abból a megfontolásból, hogy ezen igealakok leginkább a cselekvő személyének háttérbe szorítására, defokuszálására valók (1993, 43, 47). A szenvedő szerkezetek közül csupán az ágens participiumos szerkezet nem alkalmas defokuszálásra, a (genitivus formájú) ágens kitétele ugyanis kötelező, pl. *Kenen maalama tuo taulu on?* ’Ki festette azt a képet?’ [tkp. ’ki által festett az a kép’] (vö. Tommola 1993, 49).

A fentiekből kiderült, hogy a passzívum megnevezés félrevezető az olyanok számára, akik például az indoeurópai nyelvek passzívuma alapján gondolkoznak.

A finn passzívum magyar megfelelői

Az ágens háttérbe szorítására, illetve teljes „eltüntetésére”, defokuszálására a magyarban is megvannak a lehetőségek. Egy dolgozatomban megvizsgáltam a magyar alanyos, alanytalan, illetőleg ágens nélküli kifejezések finn megfelelőit (vö. Keresztes 1995). A kérdés azonban fordítva is felmerül: vajon milyen megfelelői vannak a finn passzívumnak a magyarban? Amikor ugyanis a finn passzívum igealakokat olyan idegen nyelvre (mint például magyarra) fordítjuk, amelyben nincsenek hasonló személytelen igealakok, a fordító óhatatlanul szembekerül azzal a problémával, melyik személyt válassza a személytelen alakok tomácsolására. A passzív állítmányú finn mondat felszíni szerkezetének alanya teljesen hiányzik, bár az

igealak formálisan egyes szám harmadik személyű, mint a genérikus mondaté is (Hakulinen–Karlsson 1979, 73). Másrészt az is nyilvánvaló, hogy a passzív igealak olyan ágenst feltételez, amelynek személye és száma nem teljesen egyértelmű: nem minősíthetjük tisztán sem harmadik személynek, sem egyes vagy többes számnak (vö. Hakulinen–Karlsson 1979, 255).

Arra a következtetésre jutottam, hogy a magyar ekvivalensek kiválasztásához gyakorlatilag minden alak funkcióját külön-külön kell mérlegelni. A konkrét példák azt mutatják, hogy a passzívum finít alakjai mégis többet sejtetnek az ágensről, mintsem gondolnánk. Kiderül például, hogy a passzív igealakok inkább utalnak többes számú cselekvőre, mint egyes számúra. Ez tűnik ki az állítmányi névszóból is, amely vagy nominativusban vagy partitivusban áll, de mindig többes számú. Pl. *Tästä lähtien ollaan ahkerat* vagy *Ollaan iloisia* (vö. Sadeniemi 1951, 97–98; Hakulinen–Karlsson 1979, 254–255; Schlachter 1985, 140). Ha a passzív igealakok „többes számú” jelentését vesszük alapul a mélyszerkezetben, a szövegelemzés módszereivel különböző disztribúciók vehetők figyelembe. A finn passzívum magyarra fordításához nem adható pontos megfelelési rendszer. A fordítónak igen gondosan kell elemeznie a szöveget ahhoz, hogy megtalálja a finn igealak legmegfelelőbb magyar ekvivalenseit. (Vö. Keresztes 1995, 49–53.)

A finn passzívum a nyelvtani paradigmában

Érdekes jelenség a passzív igealaknak többes 1. személyű aktív alakként való használata a finn köznyelvben. Úgy tűnik, hogy ez a folyamat lassan és fokozatosan ment végbe. A passzívum aktívvá válásának fontos első fázisa volt, hogy behatolt az imperativus paradigmájába. Szerintem a paradigmaváltásban nem a modusváltás lehetett a döntő, vagyis az, hogy a passzív imperativusból aktív imperativus lett, hanem a személyváltás, tehát az, hogy a passzív igealak többes szám 1. személyű igealak lett. Ez ritka jelenség a finnugor nyelvekben, minthogy a személykategória (*mV, *tV, *sV) általában fontosabbnak számított, mint a numerus. Más szóval sokszor történt numerusváltás, miközben a személy nem változott (vö. Keresztes 1981, 141–142). A magyarban például az egyes szám 1. személyű alanyi igeragot sokan a többes szám 1. személyű ragból származtatják (*tudok* < *tuduk > *tudjuk*, vö. Papp 1968, 175–176), s még a mai nyelvérzéknek is nyilvánvaló, hogy az alanyi egyes szám 3. sze-

mély *-ik* ragja azonos a tárgyas ragozás többes 3. személyével (*ő eszik valamit – ők eszik azt*) (vö. Mészöly 1941–1943: 1–13). A finn beszédben is történik számváltás az igealakokban, pl. *he ovat > ne on* (vö. Karlsson 1975, 53). Egyes finn nyelvjárásokban az imperativus egyes 3. személye használatos többes 3. személyként is, más nyelvjárásokban éppen megfordítva: a többes szám 3. személy került az egyes szám 3. személyének helyére is (vö. Leskinen 1970, 216).

A fenti tendencia ismeretében tényleg meglepő, hogy az eredetileg 3. személyű passzívum többes szám 1. személyként funkcionál. Ez csak úgy érthető, hogy a finit igealakból indefinitum lett, majd miközben újra aktív jelentést kap, a többes szám 1. személy kerül ki győztesen, ez ugyanis bizonyos kontextusban magába foglalhatja a *ti (+te)* és az *ők (+he)* kategóriáját is. Ilyen például az olyan szituáció, amikor a beszélő azonosítja véleményét a hallgatósággal, s felteszi, hogy a jelen nem levők is csatlakoznának hozzá. A *ti (+te)* kategóriájában nincs már benne a *mi (-me)*, az *ők (+he)* kategóriájába pedig sem a *ti (-te)*, sem a *mi (-me)* fogalma nem tartozik bele. A disztribúciók a következőképpen ábrázolhatók:

<i>me</i>	+ <i>minä</i> +/- <i>sinä/te</i> +/- <i>hän/he</i>	= <i>minä+hän/he</i> vagy <i>minä+sinä/te</i>
<i>te</i>	- <i>minä/me</i> + <i>sinä</i> + <i>hän/he</i>	= <i>sinä+hän/he</i>
<i>he</i>	- <i>minä/me</i> - <i>sinä/te</i> + <i>he</i>	= <i>kuka muu tahansa</i>

Ez magyarázza, hogy a passivum impersonale vagy indefinitum a lehető legjobb helyet igyekezett magának biztosítani a személyhierarchiában. Erre kedvező lehetősége volt, mivel az imperativus hiányos paradigmájú: hiányzik az egyes szám 1. személyű forma, s a többes szám 1. személy is (*-kaamme/-käämme*) ritkán használatos, gyenge láncszeme e paradigmának. Noha néhány múlt századi grammatikus (pl. Fabian Collan) – latin mintára, valamint Lönnrot

jegyzeteinek felhasználásával – megpróbálta kiegészíteni az imperativusi és optativusi paradigmát, és ennek megfelelően kreált egyes 1. személyű alakokat és optativusi paradigmát is (vö. Penttilä 1957, 234–235), ezeknek nem volt létjogosultsága és népnyelvi gyökere (vö. Leskinen 1970, 75; 1972, 399).

Meglepő, hogy a többes 1. személyű imperativus gyengén adatolt a népnyelvből. Úgy tűnik, ritkábban fordul elő olyan felszólítás, amelynek körébe maga a beszélő is beletartozik. A sokarcú passzívum erre a csaknem „üres helyre” hatolt be: *otetaan pro ottakaamme, syödään pro syökäämme*. S minthogy nem minden alakot lehet valódi felszólításnak értelmezni (*tullaan, halutaan* jelentése miatt vagy *syödäänkö, eikö syödä* – a kérdő, ill. tagadó kérdő forma miatt), a jelentésszegmentumok közül a többes szám 1. személy vált uralkodóvá és kezdett behatolni a többi modusba és tempusba is. – Az imperativusnak és az indicativusnak mint modusnak közeli rokonsága közismert. Itt csak a magyar tárgyias ragozású alakok szinkretizmusára utalok: *várja, várjuk, várjátok, várják* egyaránt lehetnek indicativusi és imperativusi formák (vö. Melich 1909, 6; Papp 1968, 196), továbbá a *vagy, vagyon, vagyunk, megy, megyen, megyünk* is eredetileg imperativusi formák voltak (vö. Papp 1968, 178–179). – A többes szám 1. személyű imperativus az összes jelenlegi finn nyelvjárásban kiszorult, s helyét a passzívum foglalta el. Egyedül a népköltészetben maradt valamelyest nyoma, a prózában viszont a többes 1. személyű imperativus ismeretlen (vö. Leskinen 1970, 75, 81).

Az újabb nyelvtanok és nyelvkönyvek még felveszik az imperativus többes 1. személyét a paradigmába – bár ezt manapság nemigen lehet a beszélt nyelvben hallani –, hangsúlyozva ennek ünnepélyes színezetét, s megjegyzik, hogy általában a passzívum jelen ideje használatos helyette (vö. pl. Papp 1957, 166; Keresztes 1990, 130).

A finn beszélt nyelvben nemcsak az imperativusnak, hanem a többi modusnak és tempusnak a többes 1. személye is teljesen visszaszorult, helyette passzívum használatos, sőt a személy kiemelésére még a személyes névmást is kiteszik: *me ollaan, me otetaan, me lähdetään* stb. Ezt a gyakorlatot az imperativus kivételével a mai napig kifogásolják a nyelv művelő kézikönyvek, amelyek továbbra is a *me olemme, me otamme, me lähdemme* alakok használatát írják elő (vö. pl. Ikola 1986, 56).

Úgy látszik, hogy a legkiválóbb finn nyelv művelők egyelőre nem képesek megbirkózni a problémával. A beszélt nyelv távolodik a szigorú irodalmi normáktól. Ha a nyelv művelés szentesítené az új jelenséget, ez többletproblémát okozna a nyelvhasználat szabályozása szempontjából (T. Itkonen 1979, 20). Itkonen beéri annak konstataálásával, hogy ”nykysuomen kasvot, kirjakieliset ja puhekieliset, näyttävät eri ilmettä” [a mai finn nyelv két arca, az irodalmi és a köznyelvi, különböző kifejezést ölt] (1979, 20). A jelenség él és virul, s várható, hogy – legalábbis bizonyos részeiben – megváltoztatja a finn nyelv hagyományos, harmonikus személyparadigmáját és modusrendszerét (vö. Karlsson 1975, 56). A finnek kétnyelvűvé kezdenek válni (T. Itkonen 1972, 379–380). Az irodalmi nyelvi norma sokáig szilárdan tartotta pozícióját a hivatalos kommunikációs helyzetekben: a rádióban, a tévében, egyetemi előadásokban és a papi prédikációkban (Ikola, 1959, 16–26), ma azonban a beszélt nyelv természetszerűen helyet kap a médiában. Megjegyzem, hogy azok a külföldiek, akik nyelvkönyvből tanultak finnül, ugyancsak az irodalmi nyelv normatív változatát szokták elsajátítani, s így ugyancsak furcsán érezték magukat (éreztük magunkat) a finn nyelv beszélt változatának hallatán. Egyes finn nyelvészek maguk is sürgetőnek érzik a jelenség kezelését, s felhívják a figyelmet arra, hogy számba kell venni a szabad beszélt nyelv redukcióit, különben a hétköznapi finn nyelvi valóságra ébredés igen keserves lesz (vö. Karlsson 1981, 93). A passzívum jelenlegi használata olyannyira jellemző a beszélt nyelvre, hogy már a külföldieknek készült finn nyelvkönyvek sem mellőzhették ismertetését. A jelenlegi helyzetben minimális követelménynek tartom, hogy a nyelvkönyvek felhívják a figyelmet arra, hogy a) a passzívum jelen ideje a többes szám 1. személyű felszólítás helyett használatos, továbbá b) a beszélt nyelvben az összes passzív igealak használatos a cselekvő többes szám 1. személye helyett (vö. Nuutinen 1988, 23–26, 36). A nyelv művelő kézikönyvek változatlanul vagy az aktív többes szám 1. személy használatát javasolják (Ikola 1986, 56), vagy teljesen elhallgatják a problémát (T. Itkonen 1985).

A szerzőket, szerkesztőket egyébként nem jogosítja föl a kérdés megkerülésére vagy mellőzésére csupán az, hogy a passzívum új funkciójában nem illeszkedik be a morfológiai rendszerbe. Az imperatívus – mint láttuk – már önmagában is eléggé heterogén modus, legalábbis az egyes alakok használati gyakoriságát illetően. A finn

imperativus először is csak főmondatban használható, szemben a magyarral. A 2. személyű felszólítás a legáltalánosabb és legtermészetesebb, ezt követi véleményem szerint a többes 1. személy. Mindhárom forma teljes tárgy nominativus alakú. A 3. személyű igealakok egyrészt azzal tűnnek ki, hogy elég kevésbé használatosak, másrészt azzal, hogy a teljes tárgy accusativus alakú. A magyar imperativusi és conjunctivusi formáknak megfelelően a finn paradigma a következő sorrendben adagolható:

1. <i>ota</i>	—	<i>vegyél</i>
2. <i>ottakaa</i>	—	<i>vegyetek</i>
3. <i>otetaan</i>	—	<i>vegyünk</i>
4. <i>(jotta) ottaisi</i>	—	<i>(hogy) vegyen</i>
5. <i>otettaisiin</i>	—	<i>vennének</i>
6. <i>ottakoon</i>	—	<i>vegyen</i>
<i>ottakoot</i>	—	<i>vegyenek</i>

A finn (felszólító értelmű) kijelentő és feltételes alakú szenvedő formák minden további nélkül elhelyezhetők a rendszerben. A kijelentő mód többes 3. személyű értelemben használatos szenvedő forma elhelyezése is megoldható.

Indicativus praesens		Imperativus	
<i>otan</i>		—	
<i>otat</i>		<i>ota</i>	
<i>otaa</i>	<=====	<i>ottakoon</i>	
<i>(otamme)</i>	<=====	<i>(ottakaamme)</i>	
<i>otatte</i>	<=====	<i>ottakaa</i>	
<i>(ottavat)</i>	<=====	<i>ottakoot</i>	
Indicativus imperfectum		Conditionalis praesens	
<i>otin</i>		<i>ottaisín</i>	
<i>otit</i>		<i>ottaisít</i>	
<i>otti</i>	<=====	<i>ottaisi</i>	<=====
<i>(otimme)</i>	<=====	<i>(ottaisimme)</i>	<=====
<i>otitte</i>	<=====	<i>ottaisitte</i>	<=====
<i>(ottivat)</i>	<=====	<i>ottaisivat</i>	<=====

A fent elemzett példákból láthattuk, hogy azokban a kifejezésekben, amelyekben valamelyik „személy” felülkerekedik a többin, jó lehetőség kínálkozik a passzív formák aktív jelentésének kialakulására. A legkézenfekvőbb az lenne, ha a többes 3. személy kerekedne ki győztesen. Ez történt például egyes keleti nyelvjárásokban és több balti finn nyelvben és nyelvjárásban is: a határozott alany és a passzívum kiszorította a cselekvő többes 3. személy (-*vat/-vät*) használatát (vö. Nirvi 1947, 19). Ennek a személynek a referenciája tágabb, mint a többi személyé, az 1. és a 2. személy jobban kötődik a beszédhelyzethez és a beszédaktusban résztvevő személyekhez. A 3. személy a legkevésbé jelölt. Más finn nyelvjárásokban pedig a passzívum a többes 1. személy funkcióját látja el az egész paradigmában (Sadeniemi 1951, 97). Úgy látszik, hogy ez a gyakorlat nyelvjárási szintről terjed az irodalmi nyelvben egyidőben azzal és annak következményeként, hogy a nyelvjárások igen jelentősen színezik a regionális köznyelveket.

Látható, hogy a szabályos morfológiai paradigma redukciójáról, sorvadásáról van szó (Karlsson 1977, 379): a cselekvő többes 1. személyű alakok lassan elsorvadnak, s helyüket lassan a passzív formájú alakok veszik át, amelyek szerintem új helyükön és többértű funkciójukban az ágensnek kevésbé éles, de árnyaltabb kifejezésére foglalódnak le. A magyar nyelvtanulók számára összeállított nyelvkönyvünkben már nemcsak regisztráljuk, hanem gyakoroltatjuk is a passzívumnak beszélt nyelvi használatát (Keresztes et al. 1985, 219–220). A külföldiek számára megjelentetett finnországi nyelvkönyvekben is terjed ez a gyakorlat (vö. pl. Lepäsmä–Silfverberg 1987, 107–114), sőt már vagylagosan a táblázatokba is belekerülnek ezek az alakok mint a – nem egész Finnországban használt – beszélt nyelvi jelenségek (Hämäläinen 1989, 36–40). A finn gyermekeknek készült nyelvtankönyvek még a normatív nyelvhasználatot szorgalmazzák. A demokratikus társadalmi rend azonban azt is megengedné, hogy a nyelv művelés is eltekintsen a vaskalapos elvi meg gondolásoktól. Miért nem jó az írásban, ha jó a beszélt nyelvben? Előbb-utóbb az a helyzet állhat elő, hogy a tanároknak olyan nyelvi alakzatok használatára kell megtanítaniuk a tanulókat, amelyeket az otthoni, baráti és tágabb környezetükben – jóformán – sohasem hallottak (vö. Paunonen 1992, 175).

Irodalom

- Bartsch, Rudolf 1985: Das Passiv und die anderen agensabgewandten Strukturen in der geschriebenen Sprache des Deutschen und Finnischen. Eine konfrontative Analyse. Werkstattreihe Deutsch als Fremdsprache. Band 11. Peter Lang. Frankfurt am Mainz–Bern–New York.
- Hakulinen, Lauri 1979: Suomen kielen rakenne ja kehitys. Neljäs, korjattu ja lisätty painos. Otava. Keuruu.
- Hakulinen, Auli–Karlsson, Fred 1979: Nykysuomen lauseoppia. SKS. Jyväskylä.
- Hämäläinen, Eila 1989: Jatketaan! Suomen kielen oppikirja alkeet osaville. Helsingin yliopiston suomen kielen laitos. Hakapaino Oy. Helsinki.
- Ikola, Osmo 1959: Eräistä suomen syntyktisistä siirtymistä. Sananjalka 1: 39–60.
— 1986 (toim.): Nykysuomen käsikirja. Toinen uudistettu painos. Weilin+Göös. Espoo.
- Itkonen, Terho 1967: Yksipersonaisten ilmausten pulmia. Vir. 71: 293–311.
— 1979: Retkiä nykysuomeen. Tietolipas 83. SKS. Helsinki.
— 1985: Kieliopas. Kirjayhtymä. Vaasa.
- Kangasmaa–Minn, Eeva 1980: Suomen kielen persoonallisesta passiivista. Sananjalka 22: 57–70.
- Karlsson, Fred 1975: Suomen kielen tulevaisuus. Sananjalka 17: 51–66.
— 1981: Kieliteorian relevanssi suomen kielen opetukselle. In: Suomi vieraana kielenä. (Toim. F. Karlsson.) WSOY, Porvoo–Helsinki–Juva. 89–114.
- Karttunen, Kimmo 1977: The equivalents of the Finnish passive voice in English. In: Sajavaara–Lehtonen (ed.): Contrastive Papers. Jyväskylä Contrastive Studies 4. Jyväskylä. 109–125.
- Keresztes, László 1981: Numerustunnukset ja sananluokat uralilaisissa kielissä. CIFU–6/VI. Turku. 139–145.
— 1992: A Practical Hungarian Grammar. Debreceni Nyári Egyetem. Debrecen.
— 1995: Személytelen (alanytalan és ágens nélküli) kifejezések a finnben és a magyarban. HungBeitr. 3: 39–59.
- Keresztes et al. 1985, 1990: Karanko–Pap, Outi–Keresztes László–Knii-vilä, Irmeli: Finn nyelvkönyv 1., 2. Tankönyvkiadó. Budapest.
- Kettunen, Lauri 1915: Passiivin tunnuksista. Vir. 19: 107–112.
- Lehtinen, Tapani 1984: Itämeren-suomen passiivin alkuperästä. Suomi 129. SKS. Helsinki.

- Leinonen, Marja 1982: Roles and Responsibilities: Passivity in Russian and Finnish. *Scando-Slavica*. Tomus 28. Munksgaard. Copenhagen. 201–208.
- Lepäsmä, Anna-Liisa–Silfverberg, Leena 1987: Suomen kielen alkeisoppikirja. Oy Finn Lectura Ab. Loimaa.
- Leskinen, Heikki 1970: Imperatiivin muodostus itämerensuomalaisissa kielissä. *Suomi* 115: 2. Helsinki.
- 1972: Kalevalaiset optatiivimme. *Vir.* 76: 398–408.
- Melich János 1918: A magyar tárgyias igeragozás. *Alaktani fejtegetés*. *MNy* 9: 1–14.
- Mészöly Gedeon 1941–1943: Az ikes ragozás *ik* ragjának eredete. *NyK* 51: 1–13.
- Mikola Tibor 1961: A finn nyelv áttekintése. (Egyetemi jegyzet). JATE BTK. Tankönyvkiadó. Budapest.
- Nirvi, Ruben E. 1947: Passiivimuotojen aktiivistumisesta. *Suomi-kirjan eripainoksia* 20. Helsinki.
- Nuutinen, Olli 1988 : Suomea suomeksi 2. SKS. Helsinki.
- Ojansuu, Heikki 1909: Mikael Agricolan kielestä. *Suomi* IV:7. SKS. Helsinki.
- Papp István 1957: Finn nyelvkönyv. Tankönyvkiadó. Budapest.
- 1968: Unkarin kielen historia. *Tietolipas* 54. SKS. Helsinki.
- Paunonen, Heikki 1992: Kielettären koulijat. In: *Yhteiskunta muuttuu – kieli muuttuu*. WSOY. Porvoo–Helsinki–Juva. 150–175.
- Penttilä, Aarni 1957: Suomen kielioppi. WSOY. Porvoo–Helsinki.
- Posti, Lauri 1961: Itämerensuomalaisen verbintaivutuksen kysymyksiä. *Vir.* 65: 351–366.
- 1975: Fragen der ostseefinnischen Verbalflexion II. *CIFU–3/I*. Tallinn. 327–334.
- 1980: The origin and development of the reflexive conjugation in the Finnic languages. *CIFU–5/I*. Turku.
- Ráczi et al. 1991: Bencédy József–Fábián Pál–Ráczi Endre–Velcsov Mártonné: A mai magyar nyelv. Tankönyvkiadó. Budapest.
- Sadeniemi, Matti 1951: Passiivin persoonasta. *Vir.* 55: 97–98.
- Schlachter, Wolfgang 1985: Hat das Finnische ein Passiv? *FUF* 37: 1–144.
- Setälä, E.N. 1915: Suomen passiivista. *Vir.* 19: 129–139.
- 1916: Suomen passiivista (jatkoa). *Vir.* 20: 57–66.
- Setälä, E.N.–Sadeniemi, Matti 1966: Suomen kielen lauseoppi. 15. painos. Otava. Helsinki.
- Shore, Susanna 1986: Onko Suomessa passiivia? SKS. Helsinki.

- Tommola, Hannu 1993: Ambipersoonainen suppressiivi: diateesista suomessa ja virossa. In: Tutkimuksia syntaksin ja pragmasyntaksin alalta. (SCLOMB 1. Toim. Valma Yli-Vakkuri.) Turku 1993. 41–96.
- Tuomikoski, Risto 1971: Persoona, tekijä ja henkilö. *Vir.* 75: 146–152.
- Vanhala-Aniszewski, Marjatta 1992: Функции пассива в русском и финском языках. *Studia Philologica Jyväskyläensia* 25. University of Jyväskylä. Jyväskylä.